

Temat: Korzystamy z internetu w zgodzie z prawem

Anna Płusa

**Publiczna Biblioteka Pedagogiczna Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM”
w Częstochowie**

Konspekt obejmuje następujące elementy:

I. Obszar tematyczny:

Prawo autorskie

Współcześni uczniowie to pokolenie młodzieży wyróżniające się kreatywnością jeśli chodzi o pracę w sieci, zarówno w obszarze pracy z zasobami interaktywnymi, jak również w wykorzystaniu interaktywnych narzędzi. Nastolatki bez problemu, intuicyjnie obsługują komputer, tablet, smartfon wraz z dedykowanymi tym urządzeniom aplikacjami. W sprawny sposób potrafią wyszukać merytoryczne materiały na zadany temat i zaimplementować je do różnych aplikacji mobilnych.

Więcej problemów następcza im natomiast odpowiednie wyselekcjonowanie informacji. Nie do końca są świadomi zagrożeń wynikających z publikowania i rozpowszechniania materiałów w sposób niezgodny z prawem. Zgromadzone przez nich informacje to w większości materiały chronione prawem autorskim. Uczniowie nie zdają sobie sprawy z tego, że internet służy nie tylko do pozyskiwania informacji, ale i do tworzenia własnych materiałów. Kluczowa jest więc świadomość, że prawo chroni zarówno interesy twórców, jak i użytkowników mediów.

II. Czas trwania:

Zajęcia edukacyjne: 90 minut

III. Temat zajęć:

Prawo autorskie w domu i w szkole

IV. **Treści nauczania;**

Cele kształcenia

- 1) Rozwijanie kompetencji społecznych, takich jak komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych oraz zarządzanie projektami.
- 2) Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa. Respektowanie prywatności informacji i ochrony danych, praw własności intelektualnej, etykiety w komunikacji i norm współżycia społecznego, ocena zagrożeń związanych z technologią i ich uwzględnienie dla bezpieczeństwa swojego i innych.

Rozwijanie kompetencji społecznych

Uczeń:

- 1) bierze udział w różnych formach współpracy, jak: programowanie w parach lub w zespole, realizacja projektów, uczestnictwo w zorganizowanej grupie uczących się, projektuje, tworzy i prezentuje efekty wspólnej pracy;
- 2) ocenia krytycznie informacje i ich źródła, w szczególności w sieci, pod względem rzetelności i wiarygodności w odniesieniu do rzeczywistych sytuacji, docenia znaczenie otwartych zasobów w sieci i korzysta z nich.

Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa

Uczeń:

- 1) opisuje kwestie etyczne związane z wykorzystaniem komputerów i sieci komputerowych, takie jak: bezpieczeństwo, cyfrowa tożsamość, prywatność, własność intelektualna, równy dostęp do informacji i dzielenie się informacją;
- 2) postępuje etycznie w pracy z informacjami;
- 3) rozróżnia typy licencji na oprogramowanie oraz na zasoby w sieci.

V. Przedmiot / Etap edukacyjny / Klasa;

Informatyka / szkoła ponadpodstawowa/ klasa I-III

VI. Cele ucznia:

Uczeń:

- doskonalili umiejętności komunikacji, współpracy w grupie i norm współżycia społecznego;
- zna regulacje prawne stosowania prawa autorskiego w odniesieniu do zasobów elektronicznych,
- potrafi uwzględniać w planowaniu swojej pracy edukacyjnej problemy związane z korzystaniem z zasobów internetu,
- zna zasady wykorzystania wizerunku w sieci,
- zna Licencje Creative Commons,
- potrafi opisać różnicę między licencjami.

VII. Metody pracy z uczniami:

- dyskusja,
- praca w grupach,

- prezentacja,
- mini wykład konwersatoryjny,
- burza mózgów.

VIII. **Środki dydaktyczne** (wykorzystane przez uczniów oraz przez nauczyciela):

- stanowiska komputerowe dla uczniów (minimum 4),
- karty z symbolami licencji,
- karty z zadaniami,
- 5 tabletów,
- rzutnik, komputer prowadzącego, projektor,
- prezentacja z zadaniami dla uczniów oraz prezentacja dotycząca licencji Creative Commons,
- quiz podsumowujący zajęcia, sporządzony w aplikacji Kahoot.

IX. **Przebieg zajęć:**

1. Wprowadzenie (15 minut)

Nauczyciel w formie dyskusji wprowadza uczniów w temat. Zadaje pytania dotyczące korzystania przez uczniów z zasobów sieci. Pyta w jaki sposób to robią i jak często? Czy wykorzystują materiały internetowe jedynie do celów prywatnych czy również edukacyjnych? Zadaje pytanie dotyczące korzystania z rodzajów wyszukiwarek: pośrednich oraz dedykowanych.

Następnie nauczyciel pyta czy uczniowie tworzą samodzielnie i umieszczają swoje materiały (tekstowe, graficzne, wideo i audio) w sieci)? W jakiś sposób to robią? W jakich portalach, serwisach czy stronach internetowych je umieszczają? Czy zastanawiają się nad zasadami prawa, które regulują ich działania?

Konkluzja wprowadzenia prowadzi do wspólnego wniosku: poruszanie po świecie zasobów internetowych rodzi wiele pytań.

Czy wszystko co zamieszczone w internecie jest przeznaczone do dalszego rozpowszechniania?

Czy moje materiały opublikowane w sieci są bezpieczne?

Jakie są konsekwencje prawne niewłaściwego wykorzystywania zasobów internetowych?

Co muszę zrobić aby wykorzystywać je w zgodzie z prawem?

Na te i inne pytania uczniowie uzyskują odpowiedzi przyglądając się poszczególnym problemom podczas pracy grupowej.

2. Podział na grupy (5 minut)

Nauczyciel dzieli uczniów na cztery grupy. Wykorzystuje do tego koszyk i kartoniki w kolorach: czerwonym, niebieskim, zielonym i żółtym. Uczniowie wykonują wszystkie

zadania w grupach, pracując metodą burzy mózgów. W imieniu każdej grupy odpowiedzi udziela lider, wyłoniony spośród uczestników. Każda grupa otrzymuje do dyspozycji tablet. Nauczyciel omawia szczegóły pracy w grupach.

3. Zadanie 1 (25 minut)

Nauczyciel rozdaje uczniom zalaminowane karty z treścią zadań, prezentujących cztery sytuacje, dotyczące publikowania i rozpowszechniania materiałów oraz wizerunku w internecie. Uczniowie mają 5 minut na pracę grupową. Następnie lider udziela odpowiedzi, która jest korygowana przez nauczyciela.

Sytuacja 1

Jestem autorem/autorką opowiadania z dowolnego zakresu tematycznego.

Co muszę zrobić aby moje prawa autorskie osobiste były respektowane po opublikowaniu tego materiału w internecie na swoim blogu?

Każdy wytwór aktywności twórczej, niezależnie od jego wartości artystycznej, jest utworem. Nigdzie nie musimy swojego materiału zgłaszać, rejestrować ani w specjalny sposób opisywać, aby był chroniony prawem autorskim. Utwory są chronione prawem autorskim od momentu powstania. Prawa autorskie to złożony system uprawnień, obowiązków i zezwoleń, który określa co każdemu wolno robić z utworem, a co wymaga zgody posiadaczy praw. Część z tych praw to prawa osobiste, które są niezbywalne i wieczne, jak np. prawo do rozpoznania autorstwa. Nikt nie może takich praw kupić. Inne to prawa majątkowe — te są ograniczone w czasie, można także je sprzedawać bądź przekazywać innym.

Sytuacja 2

Czy w zamkniętej grupie na FB można zamieszczać teksty piosenek, fragmenty utworów czy linki do konkretnych stron internetowych bez pytania autora o zgodę?

Materiały te mogą być zamieszczane na zasadzie prawa cytatu. Prawo to mówi nam o wyjątku w prawie autorskim zezwalającego na wykorzystanie całości lub fragmentów cudzej twórczości we własnych utworach bez konieczności uzyskania zgody twórcy. Muszą być spełnione jedynie pewne warunki wykorzystania, do których należą: cytat musi być rozpoznawalny, jego autorstwo i źródło, muszą być wyraźnie oznaczone i to w każdym przypadku, w którym się pojawia, zamieszczenie cytatu musi być uzasadnione celem: ma służyć wyjaśnianiu lub nauczaniu, krytycznej analizie, cytat pełni funkcję pomocniczą: ma służyć uzupełnieniu i wzbogaceniu dzieła, nie może go natomiast zastępować, ani tworzyć jego zasadniczej konstrukcji.

Sytuacja 3

Czy powielenie poniższych materiałów jest niezgodne z prawem:

- przez nauczyciela karty pracy wykorzystywanej na zajęciach dydaktycznych/wyrównawczych/rewalidacyjnych ze zbioru zadań i wykorzystanie jej podczas lekcji;
- przez ucznia podręcznika i przekazanie go koledze.

Materiały te mogą zostać powielone z wykorzystaniem tzw. dozwolonego użytku, który zezwala na legalne, nieodpłatne wykorzystanie utworów chronionych prawem autorskim w określonych sytuacjach, między innymi przez instytucje naukowe i oświatowe. Warunkiem jest wykorzystywanie materiałów w celach dydaktycznych.

Pierwsza sytuacja rozpatrywana jest w kontekście dozwolonego użytku instytucjonalnego, który pozwala na sporządzanie kopii i nieodpłatne korzystanie z fragmentów utworów w celach dydaktycznych (np. kserokopie rozdawane uczniom).

Druga sytuacja to obszar dozwolonego użytku osobistego, pozwalającego na korzystanie z utworu na własne potrzeby (bez prawa do publikacji i rozpowszechniania) oraz kopiowanie utworu na użytek własny i bliskich osób.

Sytuacja 4

Na stronie portalu społecznościowego opublikowano zdjęcie ucznia.

Czy działanie jest zgodne z prawem? Jeśli tak to na jakich warunkach?

Mamy tutaj do czynienia z pojęciem wizerunku. Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. Rozpowszechnianie oznacza publiczne udostępnianie wizerunku za pomocą dowolnego medium: telewizji, filmu, prasy, na plakatach, pocztówkach, w Internecie, prezentowanie na wystawach. Zezwolenie powinno dotyczyć czasu i miejsca rozpowszechniania wizerunku oraz formy, kontekstu i celu jego prezentacji.

4. Licencje Creative Commons - charakterystyka (20 minut)

Nauczyciel wprowadza uczniów w zagadnienie wykorzystania licencji Creative Commons. Posługuje się prezentacją multimedialną dotyczącą oznaczeń licencyjnych.

Dzięki zbywalności autorskich praw majątkowych twórcy mogą nimi dysponować przekazując je innym m.in. poprzez udzielenie wolnej licencji, co nie odbiera praw twórcy a równocześnie określa na co zezwala on użytkownikom. Udostępnienie twórczości na wolnych licencjach oznacza, że każdy ma prawo ją wykorzystywać, poprawiać, dostosowywać, powielać, rozprowadzać oraz upowszechniać swoje udoskonalenia, aby mogła z nich korzystać społeczność Internetu. Wolna licencja to rodzaj umowy, którą autor utworu, właściciel praw autorskich, zawiera z wszystkimi użytkownikami sieci. W ramach tej umowy twórca pozostaje właścicielem praw autorskich, ale jednocześnie, jako ich właściciel, pod pewnymi, stosunkowo łatwymi do spełnienia warunkami pozwala korzystać ze swojego utworu innym użytkownikom. Warunki te określają m.in. licencje Creative Commons (<http://creativecommons.pl/>), których zastosowanie czyni materiały publikowane na stronach internetowych

„bezpiecznymi”, czyli opublikowanymi zgodnie z prawem a równocześnie dającymi wyraźną informację o sposobach ich dalszego wykorzystania. Creative Commons oferuje twórcom licencje, które pozwalają im zachować własne prawa i jednocześnie dzielić się swoją twórczością z innymi. Licencje te działają na zasadzie „ pewne prawa zastrzeżone” – granice dozwolonego użytku są szersze i wyraźniejsze niż te wytyczone na zasadzie „wszelkie prawa zastrzeżone”.

5. Zadanie 2 (15 minut)

Uczniowie pracują w grupach układając licencję do wylosowanych sytuacji problematycznych

Sytuacja 1

Aby wykorzystać taki utwór musisz podać imię i nazwisko autora (lub pseudonim, którego użył, a przerabiając go, musisz opublikować wersję na tej samej licencji co oryginał.

Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach (CC BY-SA)

Sytuacja 2

Wystarczy, że podpiszesz utwór lub jego przeróbki imieniem i nazwiskiem (lub pseudonimem) autora

Uznanie autorstwa – (CC BY) .

Sytuacja 3

Utwór możesz wykorzystać wyłącznie w wersji oryginalnej, nie możesz go przerabiać ani remiksować z innymi

Uznanie autorstwa – Bez utworów zależnych (CC BY-ND).

Sytuacja 4

O ile nie jest to reklama, sprzedaż lub inna forma zarabiania na utworze, możesz z niego korzystać dowolnie, podpisując go imieniem i nazwiskiem lub pseudonimem autora

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC).

6. Podsumowanie zajęć – Test „Kreatywność młodego pokolenia a prawo autorskie- co już wiem?” (15 minut)

Uczniowie rozwiązują quiz z wykorzystaniem tabletów. Test skonstruowany został z wykorzystaniem aplikacji Kahoot

1) Prawa autorskie dzielimy na:

- zbywalne i niezbywalne,
- warunkowe i bezwarunkowe,
- osobiste i majątkowe,

- podstawowe i uzupełniające.
- 2) Autorskie prawa majątkowe wygasają:
- 30 lat po śmierci autora,
 - 70 lat po śmierci autora,
 - 100 lat po śmierci autora,
 - nigdy nie wygasają.
- 3) Wybierz działanie, które w ramach dozwolonego użytku edukacyjnego nie jest legalne:
- nauczyciel na lekcji wyświetla ekranizację omawianej lektury,
 - uczeń publikuje na YouTube fragment ekranizacji lektury,
 - nauczyciel kseruje rozdział książki i rozdaje uczniom,
 - Wypożyczam bratu płytę z filmem DVD.
- 4) Zaznacz warunek, który nie charakteryzuje zasady prawa cytatu:
- cytat musi być rozpoznawalny,
 - jego autorstwo i źródło muszą być wyraźnie oznaczone,
 - zamieszczenie cytatu musi być uzasadnione celem,
 - cytat nie musi pełnić funkcji pomocniczej.
- 5) Zezwolenie na rozpowszechnienie wizerunku nie powinno dotyczyć:
- czasu i miejsca prezentacji,
 - osób na imprezach publicznych,
 - formy prezentacji,
 - celu prezentacji.
- 6) Wybierz symbole licencji Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach:
- CC BY-ND,
 - CC BY-SA,
 - CC BY-NC,
 - CC BY.
- 7) Jaką licencją opiszesz następującą sytuację: podpisujesz utwór imieniem i nazwiskiem autora:
- uznanie autorstwa,
 - uznanie autorstwa – użycie niekomercyjne,
 - uznanie autorstwa – na tych samych warunkach,
 - uznanie autorstwa – bez utworów zależnych.
- 8) Które z poniższych działań jest legalne?
- umieszczenie skanu podręcznika na stronie WWW szkoły,
 - użycie piosenki Rihanny jako podkładu do wideo na WWW,
 - przytoczenie fragmentu innego utworu jako argumentu w opisie,
 - Opublikowanie zdjęcia koleżanki na FB.

7. Podsumowanie zajęć (10 minut)

Każdy uczeń w kilku zdaniach odpowiada na pytanie co wyniósł z zajęć? Jak wiedzę wyniesioną z zajęć wykorzysta? Jak zmienił się jego sposób patrzenia na materiały zamieszczane w sieci?